

MÜSTƏQİLLİK İLLƏRİNDƏ AZƏRBAYCAN SİRK SƏNƏTİNİN İNKİŞAF XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Azərbaycanın milli sirk sənəti qədim bir tarixə söykənir. Pəhləvanlıq ənənələri, kəndirbazlıq sənəti, at üzərində icra olunan mürəkkəb hərəkətlər, məzhəkəli oyunlar bu günümüze qədər gəlib çatmaqla bərabər, son illərdə xalqın mədəni istirahətinin, kütləvi tədbirlərin, milli bayramşənlikləriminin əsas atributlarından birinə çevrilmişdir. Artıq XIX əsrin sonlarında, ölkəmizdə peşəkar sirk sənətinin rüşeymləri meydana gəlmiş, Azərbaycanda yırtıcı heyvan təlimçisi Ələkbər Fərrux, sirkdə güc nömrələri ilə çıxış edən pəhləvan, fransız güləşi üzrə dünya çempionu adı qazanmış Sali Süleyman və digər sənətçilər yetişmişdi. Azərbaycanlı sirk ustalarının yaradıcılıq fəaliyyəti Rusiya sirkələri ilə sıx bağlı idi. Bu, sirkin spesifik xüsusiyyətlərindən irəli gəlir. Sirk artistləri böyük zəhmət və vəsait sərf edərək hazırladıqları eyni sirk nömrəsi ilə uzun illər çıxış edir. Daim eyni repertuara malik olduqları üçün, bütün dünyada sirk artistləri, bir qayda olaraq, şəhər-şəhər, oba-oba gəzərək, səyyar həyat keçirmək məcburiyyətində qalır. Rusiya sirkələrinin qastrol marşrutları daim Azərbaycandan keçdiyi üçün, bizim sirk ustaları bu sirkilərdə çalışmaq imkanı qazanırdılar. Çox vaxt isə, onlar Rusiyalı həmkarlarına qoşularaq, öz istedadlarını vətəndən uzaqlarda nümayiş etdirirdilər.

Azərbaycanda sirk sənətinin, sözün əsl mənasında inkişafı sovet dövrünə təsadüf edir. Ümumiyyətlə, dünya sirk tarixində xüsusi yer tutan “Sovet sirki” dövrü, xüsusi araşdırmaya ehtiyacı olan birmədəniyyət hadisəsidir. Belə ki, bütün dünyada sirk sənətinə ucuz bir əyləncə, incəsənətdən uzaq, heç bir bədii dəyəri olmayan peşə kimi yanaşırdılar. Rusiyada baş vermiş proletar inqilabından sonra, yeni hakimiyyət sirk sənətinin yenilənməsi istiqamətində bir sıra qərarlar imzaladı. A.V.Lunaçarski bu barədə fikirlərini səsləndirərək, sirk sənətinin ənənələrinin qorunmasının, onun zövqsüz, bayağı, mənasız nömrələrdən təmizlənməsinin zəruriliyini, sirkin əsas vəzifəsinin güc, fiziki kamillik, cəldlik, cəsarət, mənalı gülüş və sair bu kimi keyfiyyətlərin təbliği olduğunu bəyan etdi [1].

Dünya sirkinin tarixində ilk dəfə olaraq, sirk sənətinin emosional təsir gücü, geniş xalq kütlələri içində populyarlığı, ideoloji və iqtisadi effektivliyi düzgün qiymətləndirilərək, sirk inkişafı istiqamətində bir sıra zəruri, uğurlu tədbirlər həyata keçirildi. Dövlət qayğısı sirk sənətinin bütün sahələrində, yeni sirk binalarının inşasında, gənc sirk artistlərinin yetişdirilməsində, yeni sirk nömrələrinin, attraksionların, milli sirk kollektivlərinin meydana gəlməsində, tamaşaların bədii səviyyəsinin durmadan yüksəlməsində, sirk proqramlarının ölkənin ən ucqar guşələrində çıxış etməsində özünü göstərdi. Bu proseslərin nəticəsi kimi, artıq 1939-cu ildə SSRİ Baş sirlər idarəsinin tabeliyində 70-dən artıq sirk müəssisəsi, çoxsaylı attraksionlar, zoosərgilər, motosiklet attraksion qurğuları, səyyar sirk qrupları var idi [2, s. 69]. 80-ci illərdə isə artıq sovet sirkinin artistləri hər il dünyanın 60-dan çox ölkəsində uğurla çıxış edir, bu qastrollar milli mədəniyyətin təbliği ilə yanaşı, ölkəyə xarici valyuta vəsaiti gətirirdi.

İlk zamanlar azərbaycanlı sirk artistləri əsasən estrada səhnəsində fəaliyyət göstərərək, müxtəlif səyyar qrupların heyətində çıxış edirdilər. Peşəkar sirk sənətinin tarixi isə Üzeyir Hacıbəyovun təşəbbüsü ilə Azərbaycan Milli sirk kollektivinin yarandığı vaxtdan hesablanır. “Azərbaycan toyu” adlanan bu rəngarəng, zəngin sirk proqramı 1946-cı il iyunun 12-də Bakı sirkində baş tutmuş premyeradan sonra, əvvəlcə Moskva sirkində, daha sonra isə SSRİ-nin müxtəlif şəhərlərində uğurla göstərildi [3, s.75]. O zamandan etibarən, Azərbaycan sirkində bir neçə nəsil istedadlı sirk artistləri yetişdi, biri birindən maraqlı milli sirk proqramları yaradıldı.

Son dəfə Azərbaycan Milli Sirk kollektivi 1987-ci ildə yaradılmışdı. Bu möhtəşəm proqramda Sabir Səmədovun rəhbərliyi ilə “Alov” cigit qrupu, Erik İsrəfilovun ifasında “Dəvə təlimi”, İqor Çijovun rəhbərliyi ilə “Qobustan lövhələri” kəndirbaz qrupu, Fuad Əliyevin rəhbərliyi ilə akrobatik ansambl, Alik Qurbanovun rəhbərliyi ilə “İkari oyunları”, İlyaNisanovun kloun qrupu, pəhləvan Yusif Mustafayev və başqa artistlərin parlaq sirk nömrələri nümayiş edilirdi. Həmin proqramın bir çox iştirakçıları, eləcə də onların övladları bu gün də dünyanın bir çox ölkələrində uğurla çıxış edir, xalqımıza böyük şöhrət gətirirlər.

Azərbaycan xalqının öz dövlət müstəqilliyini bərpa etməsi, daha sonra Müstəqil Dövlətlər Birliyinə üzv olması, bu tarixi hadisələr nəticəsində ölkəmizdə baş verən siyasi, ictimai, sosial proseslər bütövlükdə Azərbaycan incəsənətinə, o cümlədlən sirk sənətinə də təsirini göstərdi. 1992-ci ilədək Bakı

Dövlət Sirk stasionar sirk müəssisəsi kimi SSRİ Mədəniyyət nazirliyi “Dövlət sirk birliyinin” tabeliyində fəaliyyət göstərirdi. Digər müttəfiq respublikaların artistləri kimi, azərbaycanlı sirk artistləri də, həmin birliyin işçiləri hesab olunur, təyin olunmuş marşrut üzrə çalışmaq üçün ölkənin müxtəlif sirklərinə, o cümlədən xarici qastrollara göndərilirdilər. Olduqca effektiv və əlverişli olan bu idarəetmə sistemi nəhəng “konveyeri” xatırladırdı. Stasionar sirklər proqramları qarşılıyır, bilet satışını təşkili ilə bərabər, artistlərin üzləşdiyi bütün bədii, təşkilati və texniki problemləri həll edirdilər.

SSRİ-nin dağılması ilə sirk artistləri bir çox problemlərlə üz-üzə qaldılar. Müstəqillik qazanmış ölkələr arasında sərhədlərin çəkilməsi, artistlərin işləmək üçün növbəti sirkə yollandıqları vaxt gömrük, baytarlıq, nəqliyyat, valyuta və sair problemlərlə qarşılaşması bəzən çox böyük çətinliklər meydana gətirdi. Vaxtı ilə dəqiq bir mexanizm kimi işləyən “sirk konveyerinin” dağılması sirk rəhbərliyi, artistlər arasında çaşqınlıq yaratdı.

MDB-nin yaradılması ilə bir çox məsələlər barədə dövlətlərarası razılaşmalar imzalanırsa da, bəzi problemlər bu günə kimi öz həllini tapmayıb. Bu səbəbdən də, azərbaycanlı artistlərin əksəriyyəti Rusiyanın və digər xarici ölkələrin sirk kompaniyalarına işə düzülərək, həmin ölkələrin vətəndaşlığını qəbul etməyə üstünlük verirlər.

Müasir Azərbaycan sirkinin hazırda fəaliyyət göstərən ən görkəmli nümayəndələrindən biri təlimçi Tofiq Axundovdur (1941). Peşəkar fəaliyyətə 1958-ci ildə Anatoli Aleksinlə birlikdə ifa etdiyi akrobatik güc nömrəsi ilə başlayan Tofiq, 1965-ci ildə Moskvadakı Dövlət Sirk və Estrada məktəbini bitirdikdən sonra Nina Şubina ilə akrobatik ekvilibr janrında çıxış etməyə başladı. 1970-ci ildə o, üç nəfərdən ibarət, olduqca maraqlı “ekvilibr” nömrəsi yaratdı. Həmin nömrə ilə dünyanın bir çox ölkələrində uğurla çıxış edən sənətçi, 1974-cü ildən bu nömrənin daha mürəkkəb və təkmilləşdirilmiş variantını hazırladı. Lakin, əsl şöhrəti Tofiq Axundov 1979-cu ildə hazırladığı əhliləşdirilmiş begemot attraksionu ilə qazandı [4, s.102]. Uzun illər əhliləşdirilmiş begemotlarla çıxış edən Tofiq Axundov Azərbaycanın və Rusiyanın xalq artisti adına layiq görülüb, onun adı Dünya sirk sənəti tarixinə yazılıb.

Sirk artistlərimizin yaşlı nəslini təmsil edən daha bir istedadlı sənətçi Erik İsrailovdur (1948). Sirk sənətinə 1966-cı ildə idmandan gəlmiş Erik İsrailov, sirk gümbəzinin altında, başgicəlləndirici yüksəklikdə tərəfmüqabili ilə bərabər ifa etdiyi mürəkkəb hava nömrəsi ilə çıxış edirdi. 1980-ci ildən Erik

dressuraya həvəs göstərərək, dəvələrlə olduqca maraqlı bir sirk nömrəsi yaratmağa nail oldu. 1987-ci ildə Azərbaycan Milli sirk kollektivinə dəvət alan Erikdəvələrin sayını 8 başa çatdıraraq, milli koloritli, mürəkkəb tryuklarla zəngin olan bir nömrə ilə çıxış etməyə başladı. Onun ifa etdiyi nömrə bu gün də həmin janrda ən yaxşı nömrələrdən biri sayılır. Erikin oğlu, Aydın İsrailov (1980) da yeniyetmə yaşlarından olduqca mürəkkəb sirk nömrəsi ifa edir. O, maneje monosikl üzərində çıxaraq, eyni zamanda əhliləşdirilmiş meymunla çıxış edir. Bu nömrə ilə o, dünyanın bir çox ölkələrində qastrol səfərində olmuş, müxtəlif mütəbər festival və müsabiqələrdə uğur qazanmışdır. Erikin qardaşı oğlu Allahverdi İsrailov da bu sirk sülaləsinin ənənələrini davam etdirir. Onun tərəfmüqabili Qalina Qolovaçova ilə birgə ifa etdiyi hava gimnastikası nömrəsi həm ifa etdikləri tryukların mürəkkəbliyi, həm də romantik ifa tərzilə digərlərindən seçilir. Təsadüfi deyildir ki, bu nömrə dəfələrlə nüfuzlu beynəlxalq festivallarda mükafata layiq görülmüşdür.

Azərbaycan sirki tarixində bir neçə sənətçi nəslilə təmsil olunan ailələrdən biri də Nəzirovlar sülaləsidir. Cəbhədə ağır yara aldığına baxmayaraq, fəaliyyətini ilk milli sirk kollektivinin heyətində başlayan Fuad Nəzirov (1923-1983) akrobatika janrında çıxış edən ən məşhur sənətçilərimizdən biridir. Onun 1958-ci ildə yaratdığı qrup şəkilli plastik akrobatika nömrəsi uzun illər milli kollektivimizin repertuarında əsas yerlərdən birini tuturdu. Onun həyat yoldaşı Qalina Nəzirova (1929-2006) həm akrobatik janrda, həm də sim üzərində milli rəqslərimizi ifa edən “Gülşad bacıları” nömrəsində çıxış edirdi. Onların övladları Rüşad (1949) və Tamilla (1955) 1974-cü ildən olduqca mürəkkəb və baxımlı hava gimnastikası nömrəsi ilə uğurla çıxış edir, həm də o zamankı qaydaların ziddinə gedərək, sığorta kəmərinə istifadə etmədilər. Dəfələrlə müxtəlif xarici ölkələrdə çıxış edən sənətçilər, 1998-ci il avqustun 29-da sensasiyaya səbəb olmuş bir nailiyyətə imza atmışdılar. Həmin gün onlar öz nömrələrini Ostankino televiziya qülləsinin üzərində 348 metr yüksəklikdə icra etmişdilər [5]. Rüşadın qızı Qalina Nəzirova (1980) da hava gimnastıdır, özü də atası kimi, mürəkkəb tryukların ifası zamanı sığorta kəmərinə istifadə etmir. Eyni zamanda, Tamerlan Nuqzarovun rəhbərlik etdiyi, dünyanın ən məşhur cigit qrupunda at üzərində də çıxış edir. Tamillanın oğlu Yuri Yerofeev (1982) də “çarxlar üzərində jonqlyor”, “əhliləşdirilmiş itlər”, “klounada” və digər janrlarda məharətlə çıxış edən istedadlı sirk artistidir.

Azərbaycanı beynəlxalq arenada təmsil edəndə bir sirk ailəsi Rəsulovlardır. Ağasala Rəsulov (1934) 1945-ci ildə, hələ 11 yaşında ikən, Bakı sir-

kində yaradılmış sirk studiyasının ilk müdavimlərindən olmuş, studiyanı bitirdikdən sonra isə, uzun illər Azərbaycan milli sirk kollektivində çalışmışdır [6, s.61]. Onun oğlu, Rusiyanın əməkdar artisti Rauf Rəsulov (1965) da atasının yolunu davam etdirir. Hərtərəfli istedadla malik olan bu sənətçi, mürəkkəb ekvilibrist qrupuna, iplə nümayiş edilən akrobatik nömrəyə rəhbərlik etməklə yanaşı, əhliləşdirilmiş kenquru və dəvəquşu ilə də çıxış edir.

Əlixanovlar Azərbaycanın ən məşhur sirk ailələrindən hesab edilir. Rza-xan Əlixanov (1905-1981) ilk Azərbaycan milli sirk kollektivinin ən sevilən sənətçilərindən olub. Onun ifası olduqca mürəkkəb, təhlükəli tryuklarla zəngin idi. Tamaşaçılar bir qayda olaraq, onun çıxışlarını həyəcanla izləyirdilər. Daha sonra Rzaxanın övladları da ataları ilə bərabər çıxış etməyə başladı. Qərribə səslənsə də Rzaxanın hər iki oğlunun adı Əlixan idi. Böyük Əlixan (1941-1988) və kiçik Əlixandan (1942-2012) başqa, nömrədə bacıları İnnə (1943) və Tatyana (1945) çıxış edirdi. Rzaxan bütün varlığı ilə milli ənənələrə bağlı olduğu üçün, 76 illik ömrünün sonunadək yalnız milli paltar geyinmiş, hətta ona, istisna olaraq, geyindiği çuxanın üzərindən xəncər qurşanmaq üçün, xüsusi icazə də vermişdilər. Atasını əvəz edən kiçik Əlixan uzun müddət olduqca maraqlı kəndirbaz nömrəsinə rəhbərlik etmiş, 1998-ci ildə Azərbaycan sirk kollektivinin tərkibində İranda qastrol səfərində olmuşdu. Onun oğlu, Əlixanov Əlixan hazırda Moskvadakı Nikulin adına sirkin aparıcı artistlərindən bir kimi, iki möhtəşəm sirk nömrəsinin rəhbəridir.

At üzərində icra edilən müxtəlif akrobatik oyunların Azərbaycan tarixi ilə sıx bağlı olmasına baxmayaraq, obyektiv səbəblərdən, peşəkar sirkimizdə milli cigit qrupları nadir hallarda yaranıb, fəaliyyət göstərmişdir. Belə ki, 1945-ci ildə yaranan kollektivin heyətində atla icra edilən nömrə olmadığından, sonrakı illərdə proqramın bədii səviyyəsinin artırılması məqsədi ilə acariyalı sənətçi Kərim Verziyevin cigit qrupu milli proqramımıza daxil edilmişdi. 1966-cı ildə mahir cigitovka ustası, osetiyalı Yuri Merdenov azərbaycanlılardan ibarət güclü bir kollektiv yaratdı. Lakin bu kollektivə respublikamızda lazımi qayğı göstərilmədiyindən, qrup fəaliyyətini dayandırdı və artistlərimizin bəziləri Merdenovun 1974-cü ildə Rusiyada yaratdığı “Kubanskiye kazaki” nömrəsində çıxış etməyə başladılar. Bundan sonra, bir də 1987-ci ildə yaradılmış son Azərbaycan sirk kollektivində Sabir Səmədovun rəhbərliyi ilə “Alov” cigit qrupu yaradılaraq, təxminən 5-6 il müddətində fəaliyyət göstərdi. Sovetlər birliyinin süqutu ilə, “sirk konveyerindən” kənarda qaldığı üçün, “Alov” qrupu da fəaliyyətinə son qoydu. Qrupun üzvləri digər

sənətçilərimiz kimi ya dünyanın müxtəlif sirk kompaniyalarına getdilər, ya da Azərbaycanda qalaraq, özlərinə başqa sənət seçdilər.

Bu qrupun aparıcı artistlərindən olan Azər Həmzəyev (1960) əvvəlcə “Kubanskiye kazaki” qrupunda, sonra isə İtaliyanın müxtəlif sirklərində çalışdı. O, paralel olaraq, azyaşlı oğlu Arazı olduqca nadir və çətin “Klişnik” (xalq arasında “Sümüksüz adam”, “İlan adam” da adlanır) janrında çıxış etmək üçün hazırladı. 9 yaşından Avropanın bir çox ölkələrində müvəffəqiyyətlə çıxış edən Araz Həmzəyev (1987) də, həmin nömrənin ən yaxşı ifaçılarından biri kimi, “CirqueduSoleil” sirkinin Las Vegas proqramına dəvət aldı. Arazı digər sənətçilərdən fərqləndirən başlıca cəhət odur ki, o, uşaq yaşlarından bu günə kimi, bütün beynəlxalq proqramlarda maneje Azərbaycan bayrağı ilə çıxır və bütün televiziya çəkilişlərində onun xahişi ilə Azərbaycanı təmsil etdiyi elan edilir.

Azər Həmzəyev isə İtaliya sirkindəki fəaliyyətini bitirdikdən sonra, öz zəngin təcrübəsini gənc nəsli ötürmək, Azərbaycanda yeni cigit qrupu yaratmaq məqsədi ilə müxtəlif təşkilatlara müraciət etdi. Bu ideyanın reallaşmasında ona Azərbaycan Atçılıq Federasiyası və Sərhəd qoşunlarının atçılıq mərkəzi yaxından köməklik göstərərək, lazım olan tam şəraiti yaratdı və təşkil edilmiş qrupu milli at cinsi olan Qarabağ atları ilə də təmin etdi. Bu ilin 11-15 may tarixlərində Azər Həmzəyevin rəhbərlik etdiyi “Süvari” qrupu London yaxınlığındakı Vindzor qəsrinin ərazisində Kraliça II Yelizavetanın 90 illik yubileyinə həsr olunmuş Kral Vindzor At Şousunda böyük uğurla çıxış etdi [7]. Bu qrupun, öz yeni uğurları ilə respublikamıza daha böyük şöhrət gətirəcəyinə heç bir şübhə yoxdur, ancaq süvarilərə sirk manejesində də çalışmaq imkanı yaradılsa bu, həm qrupun bədii-sənətkarlıq səviyyəsinin artmasına, həm də milli sirk sənətinin daha geniş təbliğinə səbəb olardı.

Sirk artistlərinin həyat tərzı və iş şəraiti digər peşə sahiblərinəkindən fərqli olduğu üçün, onlar sosial məsələlərdə daim müxtəlif problemlərlə qarşılaşırlar. Azərbaycanda sirk artistlərinin fəaliyyətini tənzimləyən, onları işlə təmin edən, sosial və peşə problemlərini həll edən bir qurum olmadığından, onlar xarici şirkətlərdə işləyirlər. Lakin, həmin ölkələrin bir çoxu ilə, xüsusən də Rusiya Federasiyası ilə sosial müdafiə sahəsində əməkdaşlıq barədə dövlətlərarası müqavilələr yalnız 1992-ci ilədək olan dövrə şamil edildiyindən, artistlərimizin sonrakı dövrdə həmin ölkələrdə çalışdıkları illər üçün pensiya hesablanmır. Sirk artistlərinin böyük əksəriyyətinin, öz peşələrinin xarakterinə görə, güzəştli pensiya almalı olduqlarını nəzərə al-

saq, bu problemin nə dərəcədə aktual olduğu ortaya çıxar. Artistlərimiz bu vəziyyətdən çıxış yolunu yalnız Rusiya vətəndaşlığını qəbul etməkdə görür. Bu halda onlar heç bir problemlə qarşılaşmadan güzəştli pensiyaya çıxırlar. Vətəninə, ölkəsinə bağlı olan, özünü Azərbaycandan kənarda təsəvvür etməyən sənətçilər isə, cüzi pensiya ilə kifayətlənməli olurlar. Belə artistlərdən, 82 yaşlı veteran, ilk Milli sirk kollektivinin iştirakçısı Ağasala Rəsulovu, dünyanın ən məşhur attraksionlarının birində çıxış etmiş, nüfuzlu müsabiqələrdə ad qazanmış Maksim Müslümovu və onlarla başqalarını misal gətirmək olar. Sirk sənətinin ailə sənəti olduğunu nəzərə alsaq, Rusiyada məskən salmış azərbaycanlı artistlərimizin, öz sənətlərinin incəliklərini öyrədərək yetişdirdiyi gənc nəslin, artıq Azərbaycanı təmsil etməyəcəkləri də təəssüf doğurur.

Son zamanlar qloballaşma prosesləri sirk sahəsində də özünü göstərməkdədir. Ölkələr arasında sərhədlərin şəffaflığı, informasiya azadlığı, siyasi-iqtisadi proseslərin mədəniyyətə təsiri sirk sahəsinə təsirsiz ötüşmür. Mükəmməlliyə, birinciliyə can atmaq sirk sənətinin təbiətindədir. Təsadüfi deyil ki, mürəkkəb tryuklar ifa edilərkən, sənətçinin bu tryukun dünyada yeganə ifaçısı olduğu xüsusi qeyd edilir. Bu da ki, şübhəsiz, yalnız həmin sənətçiye deyil, onun mənsub olduğu xalqa, təmsil etdiyi dövlətə də şöhrət qazandırır. Sovetlər dövründə fəaliyyət göstərən “sirk konveyerinin” dağılması, yeni sərhədlərin bərqərar olması ilə, Azərbaycanda sirk işini, sirk artistlərinin fəaliyyətini tənzimləyən mexanizmlər olmadığı üçün, bir çox artistlərimiz xarici kompaniyaların tərkibində, həmin ölkələrin bayrağı altında çalışırlar. Qonşu dövlətlərin vətəndaşlarının daşdığı familiyalar spesifik olduğundan, adları elan edilən zaman, onların hansı milliyətdən aşkar görünür. Lakin afişalarda bir çox azərbaycanlı artistlərin adını oxuyan tamaşaçılar, onun Dağıstandan, Tatarıstandan, və yaxud Orta Asiya ölkələrindən olduğunu da düşünə bilirlər. Onu da qeyd etmək yerinə düşər ki, bir sıra sirk artistlərimiz, öz bənzərsiz sənətkarlıq fəaliyyətinə görə artıq Rusiyanın fəxri adlarına, müxtəlif mükafatlara layiq görülüb, orden və medallarla təltif ediliblər. Belə ki, təlimçi Tofiq Axundov Rusiyanın xalq artisti, Murad Abdullayev, Rauf Rəsulov, Rafiq Əliyev və başqaları Rusiyanın əməkdar artisti fəxri adlarına layiq görülüblər. Aparıcı sirk artistlərimizə respublikamızın fəxri adlarının verilməsi, onların ağır zəhmətini qiymətləndirməklə bərabər, milli sir-kimizin adını və şöhrətini özünə qaytarmış olar.

Dünyada hər il yüzlərlə müxtəlif sirk müsabiqəsi, beynəlxalq festivallar keçirilir. Bu festivallarda azərbaycanlı artistlər də uğurla çıxış edirlər. Təəssüf

doğuran haldır ki, onlar bu festivallarda başqa ölkələri təmsil edir, onların şərəfinə həmin ölkələrin bayrağı qaldırılır, çox zaman da, artistlərimizin qazandığı nailiyyətlərdən ölkəmizdə heç kəsin xəbəri olmur. Təsəvvür edin ki, Azərbaycan kinematoqrafçıları yaratdıqları hər hansı filmə görə Oskara layiq görülsəydilər və yaxud musiqiçilərimizdən kimsə Qremmi mükafatı alsaydı, bu, ölkəmizdə necə böyük əks-səda tapar, sevincimizə səbəb olardı. Dünyanın ən nüfuzlu sirk festivallarından olan, Monte-Karloda keçirilən Beynəlxalq Sirk Sənəti Festivalının qaliblərinə təqdim edilən Qızıl, Gümüş və Bürünc kloun mükafatları haqlı olaraq sirk sənətinin Oskarı hesab edilir. Çox sevin-dirici haldır ki, zaman-zaman həmyerlilərimiz də həmin festivallarda uğurlu çıxışları ilə yadda qalıblar. Belə ki, 1998-ci ildə həmyerlimiz Maksim Müslümov, V.Voljanskinin rəhbərliyi etdiyi “Prometey” attraksionunun heyətində həmin festivalın “Gümüş kloun” mükafatına, Aydın İsrailov Monte-Karloda gənc artistlərin konkursunda “Gümüş kloun” mükafatına, Parisdə keçirilən “Sabahın sirki” festivalında xüsusi mükafata layiq görülüb. İki il əvvəl isə, hava gimnastı, Allahverdi İsrailov öz tərəfmüqabili Qalina Qolovaçova ilə Monte-Karlo festivalında “Bürünc kioun” mükafatı qazanıb. Bundan başqa, həmyerlilərimizin dünyanın aparıcı sirkələrinə dəvət alması da onların yüksək peşəkarlıq səviyyəsinə dəlalət edir.

Bu günün gerçəkliyi, dünyada gedən globalaşma prosesləri, milli dəyərlərimizi daha böyük əzmlə qorumağın vacibliyi bu gün ölkəmizdə sirk sənətinin inkişaf perspektivlərini şərtləndirirərək, qarşıya yeni vəzifələr qoyur. Belə ki, ölkəmizdə milli sirk sənətinin inkişafı, yeni nəslin yetişdirilməsi və dünya arenasında təbliğini hədəfləyən konsepsiyaya xüsusi ehtiyac var. Sirk artistlərinin digər sənət sahiblərinə nisbətən, beynəlxalq məkanda daha çox çıxış etməsini, onların milli dəyərlərimizi daha qabarıq şəkildə ifadə etmək imkanını, sirk sənətinin, yaşıdan asılı olmayaraq, cəmiyyətin bütün təbəqələri üçün maraqlı olmasını, onların ifası zamanı arada dil səddinin olmamasını nəzərə alsaq, bu sahənin kompleks şəkildə inkişafının zəruri olduğu daha aydın görünür. Bunun üçün, özfəaliyyət sirk kollektivlərinin yaradılması, peşəkar sirk ustalarının respublikada bir mərkəz ətrafında birləşməsi, sirk nömrələri hazırlanarkən, bu işə respublikanın görkəmli bəstəkar və rəssamlarının, rejissor və xoreoqraflarının cəlb edilməsi, incəsənətimizin milli mahiyyətini qabarıq əks etdirən sirk nömrələrinin, süjetli sirk proqramlarının hazırlanması, milli proqramlarımızın xarici ölkələrdə qastrolunun təşkil edilməsi və bir çox bu kimi məsələlər həllini tapmalıdır. Əslində belə bir

mərkəz funksiyasını Bakı Dövlət sirki də yerinə yetirə bilər. Bunun üçün, şəhərimizdəki stasionar sirkin yaradıcılıq imkanları genişləndirilməli, istedadlı gənclərlə işləmək üçün, əlavə yaradıcı qüvvələr cəlb olunmalıdır. Dünyaya mədəniyyətinə yüzrlərlə istedadlı insan bəxş etmiş Azərbaycanda, sirk sənətinin zəngin keçmişi olduğu kimi, parlaq gələcəyinin də olacağına heç bir şübhə yoxdur. Sadəcə, bu sahənin inkişafı üçün, sirkə istedadlı, bacarıqlı, peşəkar şəxslər cəlb edilməli və onlara qayğı göstərilməlidir.

ƏDƏBİYYAT

1. Луначарский А. В, Задачи обновленного цирка. «Вестник театра», 1919, № 31.
2. Кузнецов Е.М. Арена и люди советского цирка. Изд. «Искусство» Ленинград-Москва 1947
3. Məmmədov R.K. Azərbaycan peşəkar sirk sənətinin 70 illiyi ərəfəsində. “Mədəniyyət.az” jurnalı №6 İYUN 2016-ci il
4. Голованова Е. Укрощение строптивых. Журнал «Баку» №31 сентябрь-октябрь 2012г.
5. İnternet resursu: www.circus.spb.ru/ru/artisty-cirka/nazirovy-dinastija/
6. Абдулина Л. Искусство величайшей точности. Журнал «Город» №4 (18) апрель 2010г.
7. İnternet resursu: <http://www.intellinews.com/caucasus-blog-all-the-queens-horses-98360/>
8. <http://www.e-qanun.az/framework/3519>

Раджаб Мамедов (Азербайджан)

Особенности развития азербайджанского циркового искусства в годы независимости

В статье исследуются организационные и творческие аспекты развития Азербайджанского циркового искусства после восстановления государственной независимости. Отмечается, что после развала Советского союза, артисты Азербайджанского цирка столкнулись с многочисленными проблемами, оставшись в стороне от «циркового конвейера», регулирующего гастрольную и творческую деятельность цирковых артистов и предприятий. По этой причине большинство артистов предпочли устро-

иться на работу в зарубежные цирковые компании и принять гражданство этих стран. Автор рассматривает основные проблемы современного циркового искусства в нашей стране и дает обширную информацию о творчестве азербайджанских артистов, представляющих свою страну за рубежом.

Ключевые слова: цирковое искусство Азербайджана, цирковые предприятия, Бакинский Государственный цирк, цирковые династии, цирковые жанры.

Rajab Mammadov (Azerbaijan)

Peculiarities of development of Azerbaijani circus art during independence years

Organizational and creative aspects of development of Azerbaijani circus art after re-establishment of state independence are studied in the article. It is noted that, after demise of Soviet Union the artists of Azerbaijani circus faced with numerous problems by staying away from “circus conveyor”, which regulates touring and creative activity of circus artists and enterprises. Because of this, most of artists preferred to get a job in foreign circus companies and receive citizenship of these countries. The author considers the main problems of modern circus art in our country and gives wide information about creation of Azerbaijani artists represented their country abroad.

Keywords: circus art of Azerbaijan, circus enterprise, Baku State Circus, circus dynasties, circus genre.